

Rezime

Izveštaj o humanom razvoju **2014**

Očuvanje humanog napretka:

Smanjenje ranjivosti i izgradnja otpornosti

Sadržaj

Humani progres/napredak	6
Ugroženi ljudi, ugrožen svet	7
Izgradnja otpornosti	12
Produblјivanje progresа i kolektivne akcije	18

DODATAK

Očuvanje humanog napretka: Smanjenje ranjivosti i izgradnja otpornosti Eksplanatorne napomene uz kompozitne indekse iz Izveštaja o humanom razvoju 2014.	23
---	----

SRBIJA

Vrednosti indeksа humanog razvoja (HDI) i promene u rangiranju u Izveštaju o humanom razvoju 2014.	25
Uvod	25
Indeks humanog razvoja (HDI)	26
Vrednost i rangiranje indeksа HDI za Srbiju	26
Procena napretka u poređenju sa drugim državama	28
Vrednost HDI prilagođena za nejednakost (IHDI)	29
Indeks rodne nejednakosti (GII)	30
Indeks rodne razvijenosti (GDI)	30
Indeks multidimenzionalnog siromaštva (MPI).....	30

Rezime

Kao što je već nekoliko uzastopnih *izveštaja o humanom razvoju (Human Development Report – HDR)* pokazalo, već izvesno vreme većina ljudi u velikom broju zemalja postiže sve bolje pokazatelje u pogledu humanog razvoja. Napredak koji se ostvaruje u oblasti tehnologije, obrazovanja i rasta dohotka pruža im sve bolje šanse za duži, zdraviji i sigurniji život.¹ Ali, u današnjem svetu takođe postoji i široko rasprostranjen osećaj nesigurnosti – u pogledu preživljavanja, lične sigurnosti, životne sredine i svetske politike.² Visoka dostignuća u kritičnim aspektima humanog razvoja, kao što su zdravlje i ishrana, lako mogu biti potkopana nekom prirodnom katastrofom ili ekonomskim padom. Pljačke i napadi mogli bi da dovedu do fizičkog i psihološkog osiromašenja. Korupcija i državne institucije koje ne odgovaraju na potrebe građana mogli bi one kojima je potrebna pomoć dovesti u bezizlaznu situaciju.

Stvarni napredak u oblasti humanog razvoja, prema tome, nije samo pitanje proširivanja presudno važnih izbora za ljude, već i pitanje mogućnosti za njih da steknu obrazovanje, sačuvaju zdravlje, uživaju razuman životni standard i osećaju se bezbedno. Jednako je važno i u kojoj meri su njihova dostignuća sigurna i da li su uslovi u kojima žive dovoljni za održiv humani razvoj. Svaki prikaz napretka u humanom razvoju nepotpun je bez analize i procene ugroženosti ljudi.

Tradicionalno, koncept ugroženosti koristi se za opis isloženosti riziku ili upravljanja rizikom, uključujući i osiguranje protiv šokova i diversifikaciju sredstava i prihoda.³ Ovaj *izveštaj o humanom razvoju* ima širi pristup, stavljajući naglasak na bliske veze između smanjenja ugroženosti i ostvarenja napretka u humanom razvoju. Uveli smo koncept *humane ugroženosti* kako bismo opisali kakve su šanse za eroziju ljudskih sposobnosti i izbora. Ugroženost kao koncept manje je apstraktna kada se razloži na posebna pitanja – ko je ugrožen, šta ga/je ugrožava, i zašto (Slika 1)?

Slika 1: Ko je ugrožen, šta ga/je ugrožava, i zašto?

Izvor: Kancelarija za izveštaje o humanom razvoju.

1 UNDP, 2013b.

2 Stiglitz, Kaldor, 2013.

3 Videti, na primer: Svetska banka, 2013.

Ugroženost predstavlja pretnju za razvoj – i ukoliko se ne rešava sistemski, kroz promene politike i društvenih normi, progres neće biti ni pravedan ni održiv.

U svom pristupu poseban naglasak stavljamo na sistemske i višegodišnje izvore ugroženosti, postavljajući pitanje zašto su neki ljudi u prevazilaženju teških okolnosti uspešniji od drugih. U različitim tačkama svog životnog ciklusa ljudi preživljavaju različite stepene neizvesnosti i različite vrste ugroženosti. Deca, adolescenti i stariji ljudi ugroženi su već po prirodi stvari, pa postavljamo pitanje – koje bi vrste investicija i intervencija mogle da dovedu do smanjenja ugroženosti u osetljivim tranzicionim periodima ljudskog života.

Ovaj izveštaj tvrdi da je za smanjenje perzistentnih ugroženosti, od kojih su mnoge strukturalne prirode i vezane za životni ciklus, neophodno trajno unapređenje osposobljenosti pojedinaca i društava. Progres mora da podrazumeva jačanje snage humanog razvoja. Mnogo se raspravlja o značenju ove snage (rezilijentnosti/otpornosti), ali mi naglasak stavljamo na *humanu snagu* – kako bi se obezbedilo da ljudima na raspolaganju budu solidne opcije, sada i ubuduće, i kako bi se osnažili da se uhvate u koštac sa negativnim događajima i prilagode im se.

Institucije, strukture i norme mogu ili da unaprede ili da oslabe ljudsku otpornost. Državna politika i mreže podrške u lokalnoj zajednici mogu da osnaže ljude u prevazilaženju pretnji kada i gde se one pojave, dok horizontalna nejednakost može da umani sposobnost određenih grupa da se izbore sa situacijom.

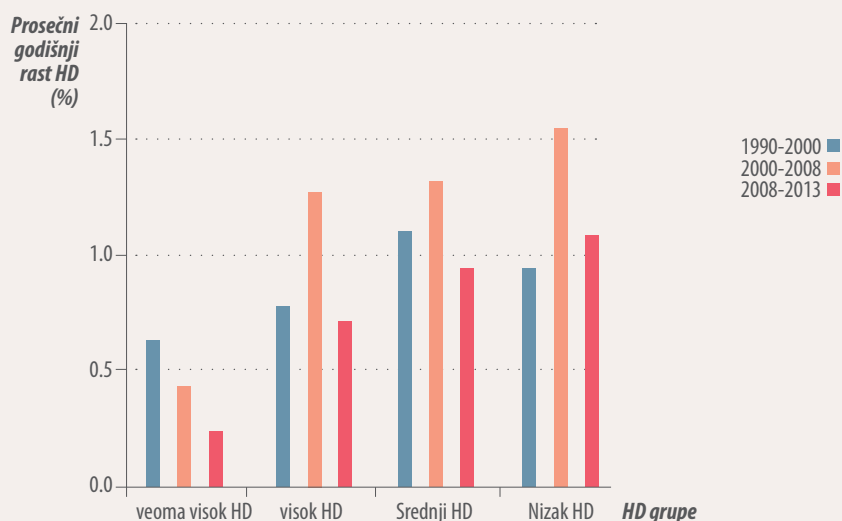
Ovaj izveštaj istražuje vrste politika i institucionalnih reformi koje mogu da ojačaju ovu otpornost i ugrade je u gradivni materijal društva, posebno u odnosu na socijalno isključene, tj. marginalizovane grupe, i u osetljivim momentima životnog ciklusa. Izveštaj takođe analizira i univerzalne mere koje bi mogle da smanje diskriminaciju, fokusirajući se na potrebu zajedničkih aktivnosti za rešavanje pitanja ugroženosti koja proizilazi iz nacionalnih institucija koje ne odgovaraju na potrebe građana, i nedostataka u globalnom sistemu upravljanja.

Humani progres/napredak

HDR za 2013. ukazao je na činjenicu da je više od 40 zemalja u razvoju – sa najvećim delom svetske populacije – ostvarilo veći napredak u indeksu humanog razvoja nego što se moglo predvideti na osnovu njihovog položaja 1990. godine. Međutim, ova dostignuća ne smemo uzimati „zdravo za gotovo“. Postoje dokazi da u sveukupnoj stopi napretka dolazi do usporavanja u svim aspektima humanog razvoja (Slika 2).⁴ Od ključnog je značaja pozabaviti se pitanjem ugroženosti upravo sada – kako bi se obezbedio dalji napredak i sprečio prekid kontinuiranog progressa/napretka. U periodu kada se približava agenda nakon 2015. i razrada seta ciljeva održivog razvoja, ovo je momenat u kojem bi svetska zajednica trebalo da razmisli, i ovo je prilika za promene i nove oblike saradnje u svetu u cilju smanjenja perzistentne i sistemske ugroženosti.

⁴ Iako bi se ova izjava delimično mogla pripisati i činjenici da je indeks humanog razvoja vezan za maksimalnu vrednost od 1 (i samim tim podleže opadajućim marginalnim napredovanjima), kao i nepostojanju ažuriranih podataka (posebno za obrazovanje), obim promena sugerise da se radi o značajnijim faktorima. Ovi zaključci su suviše uopšteni i mogu da vode promeni preseka sa 2008. na 2005.

Slika 2: Sve četiri grupacije humanog razvoja iskusile su usporavanje u pogledu rasta indeksa humanog razvoja

Napomena: Panel ponderisan po broju stanovnika za 141 razvijenu zemlju i zemlju u razvoju.

Izvor: Proračuni Kancelarije za izveštaje o humanom razvoju.

Takođe je potrebno postaviti i jedno bazično pitanje – čiji prosperitet posmatramo? Neophodno je da pogledamo izvan proseka i pragova dohotka, i da na taj način dođemo do saznanja o načinu na koji je napredak u blagostanju distribuisan među pojedincima, zajednicama i državama. Poslednjih godina u većini regiona došlo je do opadanja prosečnog gubitka humanog razvoja usled nejednakosti, čemu je uzrok uglavnom široko rasprostranjen napredak u pogledu zdravlja. Međutim, u nekoliko regiona došlo je do porasta dispariteta u prihodima, a nejednakost u obrazovanju ostala je uglavnom konstantna. Naravno da su smanjenja nejednakosti vredna hvale, ali nije dovoljno poništavati rastuće disparitete u prihodima kroz napredak u oblasti zdravlja. Kako bismo se izborili sa ugroženošću, posebno među marginalizovanim grupama, i kako bismo održali dostignuta poboljšanja – od presudnog je značaja smanjenje nejednakosti u svim dimenzijama humanog razvoja.

Ugroženi ljudi, ugrožen svet

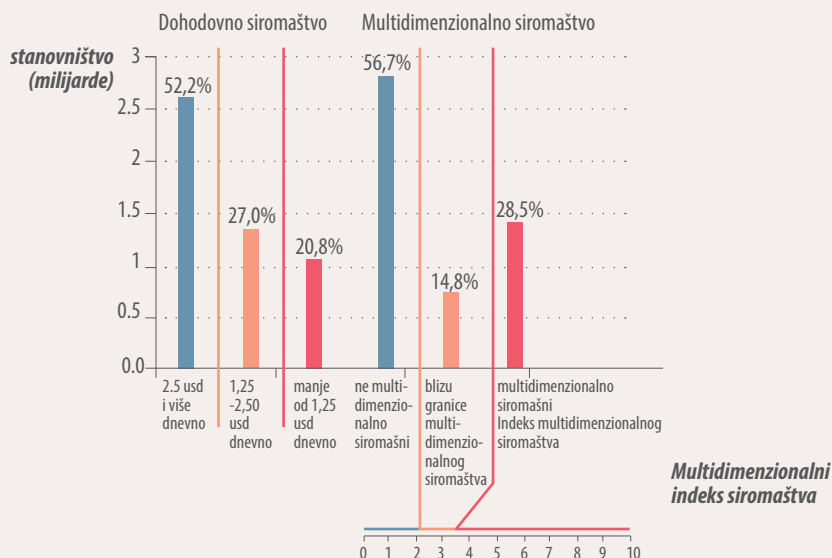
Među najugroženije spadaju ljudi koji žive u ekstremnom siromaštvu i uslovima visokog stepena uskraćenosti. Uprkos napretku koji je u poslednje vreme ostvaren u pogledu smanjenja siromaštva, i dalje je više od 2,2 milijarde ljudi izloženo uticaju preklapajućih uskraćenosti u pogledu zdravlja, obrazovanja i životnog standarda, pri čemu je od njih skoro 1,5 milijardi uskraćeno u sve tri dimenzije (Slika 3). To znači da je više od 15 procenata svetskog stanovništva i dalje ugroženo po osnovu multidimenzionalnog siromaštva. Istovremeno, skoro 80 procenata svetskog stanovništva nema sveobuhvatnu socijalnu zaštitu.⁵ Oko 12 procenata (842 miliona) pati od hronične gladi,⁶ a skoro polovina svih radnika – više od 1,5 milijarde ljudi – radi u neformalnim uslovima i u stanju nesigurnosti.⁷

5 Operativna grupa UN sistema na temu: Razvojna agenda UNDP nakon 2015, iz 2013.

6 FAO, IFAD, WFP, 2013.

7 ILO, 2013.

Slika 3: Oko 1,2 milijarde ljudi živi sa manje od 1,25 \$ dnevno, a 1,4 milijarda u stanju multidimenzionalnog siromaštva

Izvor: *Multidimenzionalno siromaštvo*, proračuni Kancelarije za izveštaje o humanom razvoju na osnovu različitih anketa domaćinstava, uključujući i ICF Makrodemografske i zdravstvene ankete, UNICEF ankete sa višestrukim indikatorima; *dohodovno siromaštvo*, proračuni Kancelarije za izveštaje o humanom razvoju na osnovu baze podataka Svetske banke o indikatorima svet-skog razvoja.

Osobe sa ograničenim osnovnim osposobljenostima, kao što su obrazovanje i zdravlje, u manjoj su meri osposobljene za život kakav žele. Takođe, i njihove mogućnosti izbora mogu biti ograničene ili umanjene usled socijalnih barijera i drugih praksi koje vode isključenosti. Sveukupno, ograničene i umanjene mogućnosti izbora sprečavaju ih da se izbore sa pretnjama. U određenim fazama životnog ciklusa, osposobljenosti mogu da budu ograničene usled neodgovarajućih ulaganja ili nedostatka potrebne pažnje u pravo vreme, što dovodi do ugroženosti koje bi mogle biti akumulirane i intenzivirane. Među faktorima koji uslovljavaju način doživljavanja i odgovora na šokove i prepreke na koje ljudi nailaze, nalaze se i okolnosti koje se tiču rođenja, starosti, identiteta i društvenoekonomskog statusa – okolnosti na koje pojedinci mogu da utiču malo ili nimalo.

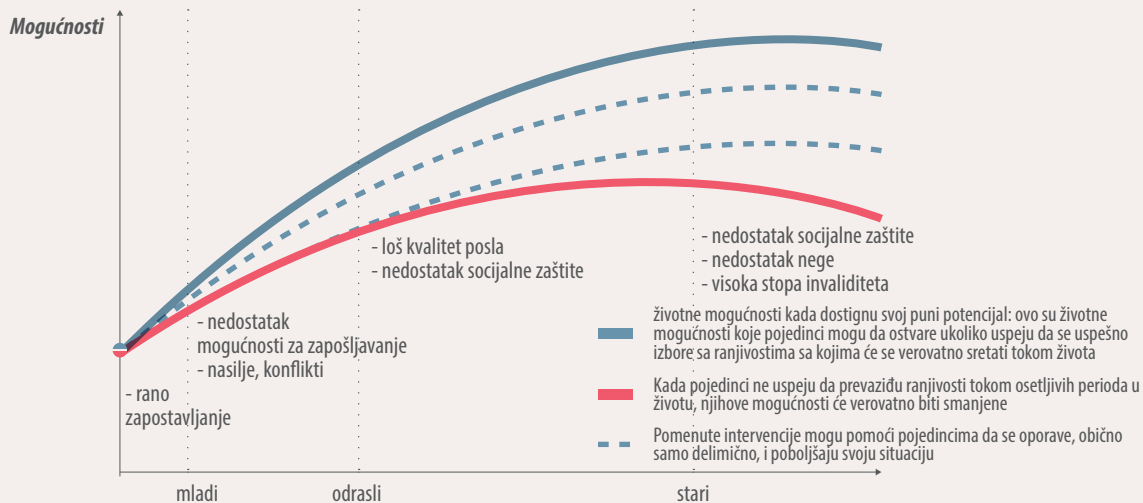
UGROŽENOSTI TOKOM ŽIVOTNOG CIKLUSA

Sposobnosti se grade tokom čitavog života i neophodno ih je negovati i održavati putem osposobljavanja; u suprotnom mogu da stagniraju. Mnoge vrste ugroženosti kojima su pojedinci izloženi (kao i njihove prednosti) rezultat su životne istorije, pri čemu ishodi iz prošlosti utiču na sadašnju izloženost i način suočavanja. Formiranje životne osposobljenosti ima dve karakteristike. Prvo, na životnu osposobljenost u bilo kojoj fazi života utiču ulaganja iz ranijih faza života, kao i međuzavisnost direktnog okruženja, lokalne zajednice i društva. Drugo, kratkoročni šokovi često imaju dugoročne posledice. Pojedinci se neće nužno uvek automatski oporaviti od naizgled prolaznog šoka. Neki efekti mogu biti poništeni, ali ne uvek; poništavanje negativnih efekata zavisi od konkretnog konteksta i nije uvek finansijski efikasno.

Ugroženost tokom životnog ciklusa, strukturna ugroženost, i nesigurno življenje, predstavljaju osnovne izvore perzistentne uskraćenosti – i neophodno je njihovo rešavanje kako bi se obezbedio humani razvoj i kako bi se postigla njegova održivost.

Kada se u stvaranje životne osposobljenosti ulaže u ranijim fazama života, izgledi za budućnost su bolji (videti punu plavu liniju na Slici 4). I obrnuto – nepostojanje blagovremenih i kontinuiranih ulaganja u životnu osposobljenost može ozbiljno kompromitovati sposobnost pojedinaca da ostvare svoj puni potencijal humanog razvoja (videti punu crvenu liniju na Slici 4). Kasnije intervencije mogu pojedincima pomoći da se oporave – ali obično tek delimično – i da nastave da se kreću višom putanjom humanog razvoja (videti isprekidane plave linije na Slici 4).

Slika 4: Kada su ulaganja u životnu osposobljenost ranija, izgledi za budućnost su bolji

Izvor: Proračuni Kancelarije za izveštaje o humanom razvoju.

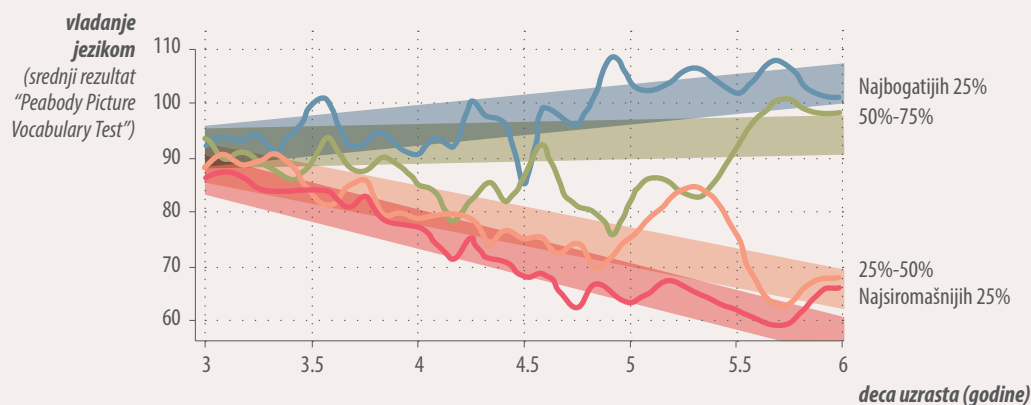
Suviše se često dešava da siromaštvo ometa normalni tok razvoja u ranom detinjstvu – više nego svako peto dete u zemljama u razvoju živi u apsolutnom dohodovnom siromaštvu i ugroženo je usled neuhranjenosti. U zemljama u razvoju (u kojima živi 92 posto sve dece) sedmoro od 100 neće preživeti uzrast od 5,5 godina, neće biti upisano u matične knjige rođenih, 68 od 100 neće dobiti obrazovanje u ranom detinjstvu, 17 se nikada neće upisati u osnovnu školu, 30 će biti zaostalo u razvoju, a 25 će živeti u siromaštvu. Neadekvatna ishrana, neodgovarajući sanitarni uslovi i higijena, takođe povećavaju rizik od infekcija i zaostanka u razvoju: skoro 156 miliona dece zaostalo je u razvoju, što je rezultat neuhranjenosti i infekcija. Neuhranjenost doprinosi 35-postotnom smrtnom ishodu usled obolevanja od malih boginja, malarije, pneumonije i dijareje.⁸ Takav uticaj je najsnažniji ako do uskraćenosti dolazi u ranom detinjstvu.⁹

Usled nedostatka osnovne ishrane, zdravstvene nege i stimulacije za promovisanje zdravog odrastanja, veliki broj siromašne dece pri upisu u školu nije sposoban za učenje, i u školi ostvaruje loše rezultate, ponavlja razrede, a postoji i verovatnoća da će prevremeno napustiti školovanje. Čak i kod uzrasta od 6 godina, ili u trenutku upisa u školu, siromašno dete je možda već u stanju ugroženosti (Slika 5). Jaz u veštinama otvara se veoma rano. Na primer, razvoj rečnika počinje veoma rano u životu. U SAD, u uzrastu od 36 meseci verbalne veštine dece iz različitih društvenoekonomskih okruženja pokazuju upadljive razlike ili putanje razvoja, a takvi trendovi i dalje su prisutni kod uzrasta od 9 godina. Stoga su pravovremene intervencije – kao što su ulaganja u obrazovanje u ranom detinjstvu – od presudnog značaja.

8 Young, 2014.

9 Brooks-Gunn, Duncan, 1997.

Slika 5: Siromašna deca su već u uzrastu od 6 godina u nepovoljnijem položaju po pitanju rečnika, što se vidi na primeru Ekvadora

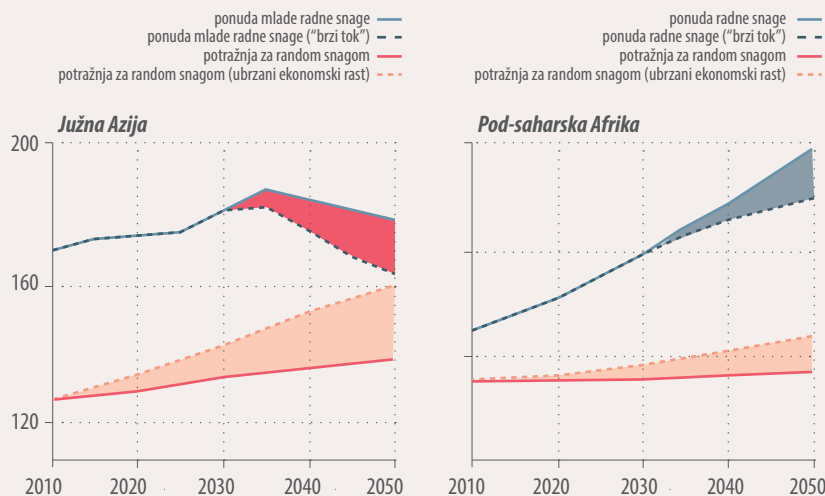

Izvor: Paxson, Schady, 2007.

Mladost – uzrast od 15 do 24 godine – predstavlja ključni period tranzicije, u kojem deca uče kako da se uključe u društvo i u svet rada. U velikom broju zemalja broj mladih je u porastu. Mladi ljudi širom sveta posebno su osetljivi na marginalizaciju na tržištu rada jer im nedostaju radno iskustvo, društveni kontakti i mreže, sposobnosti traženja posla, kao i finansijski resursi za nalaženje posla – tako da postoji veća verovatnoća da ostanu nezaposleni, nedovoljno zaposleni, ili da se nađu u situaciji da moraju da se zaposle po osnovu veoma nepovoljnih ugovora. Za godinu 2012. svetska stopa nezaposlenosti mladih iznosila je po procenama 12,7 procenata – skoro tri puta više nego u slučaju odraslih.

Kako bi bila ispunjena očekivanja mladih na tržištu rada, neophodne su ambiciozne politike. Po scenariju „ambiciozne politike“, svetska stopa nezaposlenosti mladih smanjila bi se do 2050. godine na manje od 5 procenata, usled dvostrukih efekata manjeg broja mladih koji se uključuju na tržište rada i većeg ekonomskog rasta. Međutim, postoje značajne regionalne razlike. Po scenariju „sve po starom“, ovaj jaz bi nastavio da raste, posebno u Podсахarskoj Africi. Međutim, ambiciozne politike (politike obrazovanja „brzog toka“ i ubrzan ekonomski rast) zatvorile bi jaz između ponude i potražnje za mlade radnike u Južnoj Aziji i smanjile ovakav jaz u Podсахarskoj Africi (Slika 6). U Južnoj Aziji ovaj jaz bi se zatvorio do 2050. usled dvostrukog dejstva obrazovnih politika i demografske dinamike (čime bi se smanjio broj mladih ljudi koji ulaze na tržište rada) i višeg ekonomskog rasta. Za zatvaranje jaza u Podсахarskoj Africi bile bi potrebne dodatne politike za povećanje intenziteta zapošljavanja.

Slika 6: Obrazovne politike „brzog toka“ i ubrzan ekonomski rast eliminisali bi jaz između ponude i potražnje za mladim radnicima u Južnoj Aziji, i smanjili jaz u Pod-Saharskoj Africi između 2010. i 2050.

Izvor: Proračuni Kancelarije za izveštaje o humanom razvoju na osnovu Lutz i KC (2013) i Pardee Center for International Futures (2013).

Siromaštvo i društvena isključenost takođe su problemi i osoba koje stare, posebno što oko 80 procenata svetske starije populacije nema penziju i za prihode mora da se oslanja ili na rad ili na porodicu. A kako ljudi stare, obično postaju fizički, mentalno i ekonomski ugroženiji. Siromaštvo u starosti je češće hronične prirode, jer se nepostojanje ekonomskih šansi i sigurnosti tokom mladih perioda života akumulira i pretvara u ugroženost u starosti. Kumulativna ugroženost tokom ranijih faza života takođe podrazumeva i prenošenje siromaštva sa jedne generacije na drugu.

STRUKTURALNA UGROŽENOST

Tamo gde društvene i pravne institucije, strukture moći, politički prostor ili tradicije i društvenoe-konomske norme ne idu podjednako u korist svih pripadnika društva – i gde stvaraju strukturne barijere za određene ljude ili grupe u uživanju njihovih prava i izbora – one dovode do pojave strukturne ugroženosti. Strukturna ugroženost često se manifestuje kroz duboke nejednakosti i široko rasprostranjeno siromaštvo, povezano sa horizontalnim ili grupnim nejednakostima na osnovu društveno prepoznatih i konstruisanih grupa. Siromašni, žene, manjine (etničke, jezičke, verske, migrantske ili seksualne), urođeničke populacije, ljudi u ruralnim ili udaljenim krajevima ili osobe sa invaliditetom, i zemlje koje nemaju izlaz na more ili imaju ograničene prirodne resurse – pokazuju tendenciju suočavanja sa relativno većim preprekama, koje su ponekad i pravne prirode, u izgradnji osposobljenosti, mogućnosti izbora ili uživanju prava na podršku i zaštitu u slučaju pojave šokova.

Nesigurnost osoba koje se suočavaju sa strukturnom ugroženošću stvarana je i trajala tokom dužeg vremenskog perioda i stvorila podele – po osnovu roda, etničke pripadnosti, rase, vrste posla ili društvenog statusa – koje nije lako prevazići. Ljudi koji su izloženi strukturnoj ugroženosti mogu da budu podjednako sposobni kao i drugi, ali su bez obzira na to izloženi dodatnim preprekama u prevazilaženju

nepovoljnih situacija. Na primer, osobe sa invaliditetom često nemaju pristup javnom saobraćaju, zgradama državnih i javnih službi i drugim mestima kao što su bolnice, što znači da je otežano njihovo učešće u ekonomskom, društvenom i političkom životu – ili je otežano traženje pomoći u situacijama suočenja sa pretnjama sopstvenom fizičkom blagostanju.

Mnogi se suočavaju sa preklapajućim ograničenjima koja stoje na putu suočavanja sa tim ograničenjima – na primer, osobe koje su siromašne i istovremeno pripadnice neke manjinske grupe, ili su žene sa invaliditetom. Tri četvrtine siromašnih u svetu živi u ruralnim područjima, u kojima su poljoprivrednici izloženi najvećoj rasprostranjenosti siromaštva. Oni bivaju upleteni u krug niske produktivnosti, sezonskog zaposlenja i niskih nadnica, i posebno su osetljivi na promenljive vremenske uslove. Obespravljene etničke ili verske manjine izložene su ugroženosti po osnovu diskriminatornog postupanja, imaju ograničen pristup formalnim sistemima pravosuđa i opterećene su nasleđem ranijih represija i predrasuda. I mada urođeničke populacije čine oko 5 procenata svetske populacije, one i dalje predstavljaju oko 15 procenata siromašnih u svetu, a čak jedna trećina njihovog ukupnog broja živi u ekstremnom ruralnom siromaštvu. U celom svetu više od 46 procenata osoba iznad 60 godina starosti živi sa invaliditetima, i suočava se sa izazovima u ostvarenju punog učešća u društvu – što dodatno pogoršavaju diskriminatorni društveni stavovi.

GRUPNO NASILJE I NESIGURAN ŽIVOT

Sukobi i osećaj lične nesigurnosti imaju sveprisutan nepovoljan uticaj na humani razvoj, zbog čega milijarde ljudi žive u uslovima izuzetne nesigurnosti. Mnoge zemlje koje se nalaze na dnu lestvice po *indeksu humanog razvoja* izlaze iz dugih perioda sukoba ili se još suočavaju sa oružanim nasiljem. Više od 1,5 milijarde ljudi živi u zemljama koje su pod uticajem sukoba – što čini jednu petinu ukupnog stanovništva u svetu.¹⁰ Pri tome, najnovije političke nestabilnosti donose sa sobom i ogromne ljudske troškove – do kraja 2012. godine oko 45 miliona ljudi bilo je prisilno raseljeno usled sukoba ili progona – što je najviši broj u poslednjih 18 godina – od čega preko 15 miliona čine izbeglice.¹¹ U nekim delovima Zapadne i Centralne Afrike bezakonje i oružani sukobi i dalje predstavljaju pretnju ostvarenju napretka u humanom razvoju, što ima dugoročne posledice po napredak tih zemalja. U određenom broju zemalja u Latinskoj Americi i na Karibima, uprkos dostignućima u oblasti humanog razvoja, veliki broj ljudi izložen je pretnjama usled rastućih stopa homicida i drugih oblika nasilnog kriminala.

Izgradnja otpornosti

Dobrobit ljudi nalazi se pod snažnim uticajem opštih sloboda u kojima žive, kao i njihove sposobnosti da odgovore na nepovoljne događaje i da se od njih oporave – bilo da se radi o prirodnim katastrofama, bilo da su u pitanju događaji prouzrokovani ljudskim faktorom. Otpornost, odnosno snaga odupiranja nepovoljnim događajima leži u osnovi svakog pristupa obezbeđenju i održavanju humanog razvoja. Po svojoj prirodi, takva snaga odnosi se na pokušaj da se obezbedi rad države, lokalne zajednice i svetskih institucija na osnaživanju i zaštiti ljudi. Humani razvoj uključuje i uklanjanje barijera koje ljudima stoje na putu u njihovoj slobodi delovanja. Suština je da se omogući ugroženima i isključenima da realizuju svoja prava, da otvoreno izraze svoje brige, da se njihov glas čuje, i da im se omogući da postanu aktivni akteri u

Odgovori politike na ugroženost treba da spreče pretnje, unapređuju osposobljenost i zaštite ljude, posebno one koji su najugroženiji.

¹⁰ Svetska banka, 2010.

¹¹ UNDP, 2013a.

oblikovanju sopstvene sudbine. Radi se o tome da se obezbedi sloboda da određena osoba živi život kakav smatra vrednim, i da može adekvatno da upravlja svojim poslovima. Ovaj izveštaj stavlja naglasak na neke ključne politike, načela i mere koji su neophodni za izgradnju takve snage – da se osnaže mogućnosti izbora, da se proširi ljudski angažman i da se promovišu društvene kompetencije. Izveštaj takođe navodi i da bi ostvarenje i očuvanje napretka u pogledu humanog razvoja mogli da zavise od delotvorne pripravnosti i odgovora u situacijama pojave šokova.

OKVIR 1: Načela i politike

Na osnovu ideja koje određuju humani razvoj i promociju jednakih životnih šansi, navodimo četiri rukovodeća načela za osmišljavanje i sprovođenje politika usmerenih na smanjenje ugroženosti i jačanje otpornosti.

PRIHVATANJE UNIVERZALNOSTI

Svi pojedinci su podjednako vredni i imaju pravo na zaštitu i podršku. Zato je neophodno u većoj meri prihvatiti činjenicu da je onima koji su u najvećoj meri izloženi rizicima i pretnjama, deci ili osobama koje žive sa invaliditetom, možda potrebna dodatna podrška za obezbeđenje jednakih šansi u životu u odnosu na druge ljude. Univerzalnost stoga može nametati nejednaka prava i pažnju. Jednako obraćanje pažnje na sve može zahtevati nejednako postupanje u korist onih koji su u nepovoljnijem položaju.¹

LJUDI SU NA PRVOM MESTU

Smanjenje ugroženosti zahteva da se ponovo istaknu suštinske poruke humanog razvoja kao što je misao „ljudi su na prvom mestu“, što je poruka koja se neprekidno promovise kroz sve naše izveštaje o *humanom razvoju* još od prvog izveštaja iz 1990. Sve javne politike, posebno makroekonomske, moraju se posmatrati kao način za ostvarenje tog cilja, a ne kao da su same sebi svrha. Kreatori politike moraju da odgovore na neka bazična pitanja. Da li ekonomski rast unapređuje živote ljudi u oblastima koje su zaista važne – počev od zdravlja, obrazovanja, dohotka, pa do osnovne ljudske sigurnosti i ličnih sloboda? Da li se ljudi osećaju ugroženije? Da li su neki ostavljeni po strani? I, ako jesu, ko su oni i kako bi takve ugroženosti i nejednakosti mogle biti na najbolji način rešene?

OBAVEZIVANJE NA ZAJEDNIČKE AKTIVNOSTI

Suočavanje sa izazovima današnjeg vremena zahteva zajedničke aktivnosti. Kada ljudi deluju zajedno, mobilišu sopstvene sposobnosti i opcije za prevazilaženje pretnji, i njihova zajednička snaga produbljuje napredak u razvoju i čini ga održivijim. Isto to moglo bi se reći i za države koje rade zajedno na smanjenju ugroženosti prekograničnim pretnjama kroz obezbeđenje svetskih javnih resursa. Uprkos brojnim neizvesnostima koje nas okružuju, jedna stvar izgleda jasna: pozitivno viđenje javnog domena zavisice u velikoj meri od uspešnosti u angažovanju javnih resursa, kako nacionalnih tako i globalnih.

KOORDINACIJA MEĐU DRŽAVAMA I SOCIJALNIM INSTITUCIJAMA. Pojedinci ne mogu da budu uspešni sami. U stvari, ne mogu sami ni da funkcionišu. Kada se rode, porodica im obezbeđuje podršku za život. Isto tako, porodice ne mogu da funkcionišu odvojeno od društva u kojem postoje. Politike za unapređenje društvenih normi, društvene kohezije i društvene osposobljenosti, dobijaju na važnosti radi usklađenog delovanja vlada i socijalnih ustanova u cilju smanjenja ugroženosti. A kada tržišta i sistemi sami po sebi produkuju ugroženost, potrebno je da ih vlade i socijalne ustanove usmere kako bi se ugroženosti ograničile i pomoglo ljudima u situacijama kada to tržišta sama ne mogu.

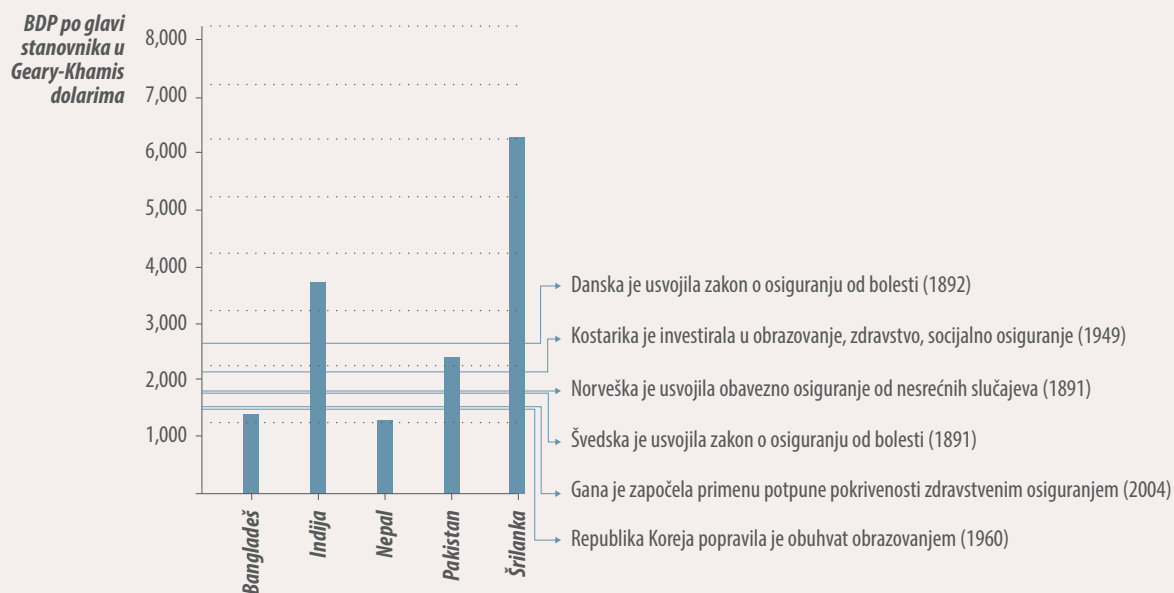
1. Sen, 1992.

Neophodno je da se za sve obezbedi pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i druge osnovne usluge. Ostvarivanje ovog načela univerzalnosti u praksi zahtevaće posvećenu pažnju i resurse, posebno za siromašne i ostale ugrožene grupe.

UNIVERZALNO OBEZBEĐENJE BAZIČNIH SOCIJALNIH USLUGA

Univerzalnost podrazumeva jednak pristup i jednake šanse za izgradnju ključnih osposobljenosti. Argumenti za univerzalno obezbeđenje bazičnih socijalnih usluga – obrazovanje, zdravstvena zaštita, vodosnabdevanje i sanitacija, kao i javna bezbednost – počivaju na premisi da svi ljudi treba da budu osposobljeni da žive život kakav smatraju vrednim, i da pristup određenim osnovnim elementima dostojanstvenog života ne sme zavisiti od sposobnosti pojedinaca da ih plate. Univerzalna pokrivenost osnovnih socijalnih usluga moguća je već u ranim fazama razvoja (Slika 7). A najskorija iskustva – na primer, u Kini, Ruandi ili Vijetnamu – pokazuju da je to moguće ostvariti prilično brzo (za manje od jedne decenije).

Slika 7: Nekoliko zemalja počelo je sa uvođenjem mera socijalnog osiguranja kada je njihov BDP per capita bio niži nego u većini zemalja Južne Azije danas

Izvor: Proračuni po Maddisonu, 2010.

Univerzalno pružanje socijalnih usluga može da podigne društvene kompetencije i smanji strukturnu ugroženost. Ono može da bude snažna sila za ujednačavanje šansi i ishoda. Na primer, univerzalno kvalitetno javno obrazovanje može da ublaži jaz u obrazovanju između dece iz bogatih i siromašnih porodica. Međugeneracijsko prenošenje osposobljenosti, kao što je obrazovanje u okviru porodica, može dugoročno da pojača pozitivne efekte. Univerzalne politike takođe promovišu društvenu solidarnost tako što izbegavaju nepovoljniji položaj usled ciljanih politika – društvenu stigmatu u odnosu na korisnike i podeljenost u kvalitetu usluga, kao i neuspeh u dopiranju do velikog broja ugroženih.¹²

Jedno od čestih pogrešnih verovanja jeste da samo bogate zemlje mogu sebi da priušte socijalnu zaštitu ili univerzalne osnovne usluge. Kako ovaj izveštaj dokumentuje, dokazi govore upravo suprotno. Sa izuzetkom društava koja proživljavaju nasilne sukobe i nemire, većina društava može – i već je i uvela osnovne usluge i socijalnu zaštitu. Takođe su i utvrdila da inicijalno ulaganje, tek jednog malog procenta ukupnog BDP, donosi koristi koje uveliko premašuju inicijalne troškove.

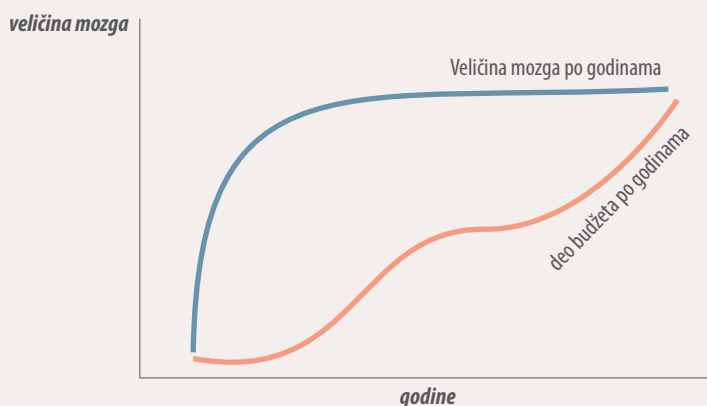
12 Cornia, Stewart, 1993.

REŠAVANJE UGROŽENOSTI TOKOM ŽIVOTNOG CIKLUSA

U različitim fazama života ljudi su izloženi različitim stepenima neizvesnosti i različitim vrstama ugroženosti. Te osetljive tačke obuhvataju rano detinjstvo, prelazak iz mladosti u ranu zrelost, i prelaz iz zrelosti u starije doba. Vremensko određivanje intervencija od presudnog je značaja – jer propust da se u pravom trenutku podrži razvoj osposobljenosti može kasnije u životu da ima visoku cenu. Razvoj u ranom detinjstvu predstavlja dobar primer kako univerzalnost pomaže u podršci ulaganju u ljudsku osposobljenost tokom celokupnog životnog ciklusa.

Međutim, uobičajeno, za razvoj u ranom detinjstvu na raspolaganju stoje manji resursu, dok se sa starošću troškovi za socijalnu zaštitu po glavi stanovnika povećavaju. Rashodi za zdravstvo, obrazovanje i socijalnu zaštitu koji se povećavaju sa napredovanjem životnog ciklusa ne doprinose i ne podržavaju razvoj osposobljenosti tokom presudnih ranih godina (Slika 8).

Slika 8: Rashodi za zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i socijalnu zaštitu povećavaju se sa napretkom životnog ciklusa, što ne doprinosi i ne podržava razvoj osposobljenosti tokom presudnih ranih godina

Izvor: Karoly and others, 1997.

JAČANJE SOCIJALNE ZAŠTITE

Socijalna zaštita, uključujući i osiguranje za slučaj nezaposlenosti, penzione programe i propise za tržište rada, može da obezbedi pokriće protiv rizika i nepovoljnih okolnosti tokom celog ljudskog života, a posebno tokom osetljivih faza u životnom ciklusu. Osiguranjem jednog dodatnog i predvidivog sloja podrške, programi socijalne zaštite pomažu domaćinstvima da izbegnu situaciju u kojoj moraju da prodaju svoju imovinu, ispisuju decu iz škole, ili odlažu neophodnu zdravstvenu zaštitu – što sve šteti njihovoj dugoročnoj dobiti. Nadalje, distributivne mreže i mehanizmi za administriranje programa socijalne zaštite mogu takođe biti korišćeni i za pružanje kratkoročnog odgovora u vanrednim situacijama i pružanje pomoći tokom kriza, kao što su prirodne katastrofe, na primer suše.

Veliki broj sistema socijalne zaštite ima i pozitivne, „proširene“ efekte. Osiguranje od nezaposlenosti unapređuje funkcionisanje tržišta rada tako što nezaposlenima omogućava da biraju poslove koji u većoj meri odgovaraju njihovim veštinama i iskustvu – umesto da ih prisiljava da jednostavno prihvate prvi posao koji se pojavi. Pokazalo se da dohodovna pomoć domaćinstvima podstiče učešće na tržištu rada tako što obezbeđuje resurse koji osposobljavaju ljude da traže bolje prilike, uključujući i mogućnost za članove domaćinstva da migriraju radi pronalazjenja posla. Neki tvrde da takva vrsta pomoći može smanjiti podsticaje za povratak na

Snažna univerzalna socijalna zaštita ne doprinosi samo unapređenju pojedinačne otpornosti – ona takođe može da pospeši i otpornost ekonomije u celini.

posao. To u velikoj meri zavisi od načina na koji je određena politika osmišljena. Ipak, postoje značajni dokazi da propisi na tržištu rada donose neto prednosti i da mogu dovesti do smanjenja nejednakosti.

Socijalna zaštita je moguća u ranim fazama razvoja i može čak da dovede i do ostvarenja drugih koristi, kao što su stimulisanje potrošnje i smanjenje siromaštva. Socijalna zaštita poništava neizvesnosti u pogledu ishoda tako što umanjuje fluktuacije u raspoloživom dohotku. Snažne politike univerzalne socijalne zaštite ne samo da povećavaju otpornost pojedinaca, već i pospešuju otpornost ekonomije u celini.

PROMOVISANJE PUNE ZAPOSLENOSTI

Puna zaposlenost kao cilj predstavljala je centralni deo makroekonomskih politika tokom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog veka. Ovaj cilj je nestao iz svetskih programa tokom perioda stabilizacije koji su usledili nakon naftnih šokova 1973. i 1979. godine. Sada je došlo vreme da se vratimo takvim obavezama u cilju ostvarenja snažnog i održivog napretka. Puna zaposlenost ne samo da proširuje univerzalnost na tržištu rada, već takođe pomaže i u podršci pružanju socijalnih usluga. U stvari, puna zaposlenost bila je važna za održanje „nordijskog modela“, jer je pomogla da se obezbede adekvatni poreski prihodi za finansiranje univerzalnih usluga.

Puna zaposlenost je takođe poželjna i zbog društvenih koristi koje donosi. Nezaposlenost sa sobom nosi ekonomske i društvene rashode, i vodi permanentnom gubitku ishoda i padu u veštinama potrebnim na tržištu rada, kao i padu produktivnosti. Gubici u proizvodnji i s tim povezanim poreskim prihodima mogu da izazovu više javne rashode za podršku osiguranju u slučaju nezaposlenosti. Dugoročna nezaposlenost takođe predstavlja ozbiljnu pretnju i zdravlju (fizičkom i mentalnom) i kvalitetu života (uključujući i obrazovanje dece). Nezaposlenost takođe pokazuje i tendenciju povezanosti sa porastom stope kriminaliteta, samoubistava, nasilja, zloupotrebe narkotika, i drugih socijalnih problema. Prema tome, društvene koristi od zaposlenosti uveliko premašuju lične koristi pojedinca – zaradu.

Poslovi podstiču društvenu stabilnost i društvenu koheziju, a pristojni poslovi jačaju sposobnost pojedinca da se izbore sa šokovima i neizvesnošću. Poslovi, kao sredstvo za život, jačaju ljudsku angažovanost i imaju veću vrednost za porodice i lokalne zajednice. Sigurno zaposlenje takođe ima i značajnu psihološku vrednost.

Politike koje podržavaju strukturne transformacije, povećanje formalne zaposlenosti i uređenje uslova rada, stoga su neophodne za smanjenje ugroženosti u vezi sa zaposlenjem u srednjem i dugoročnom smislu, ali su nedovoljne za rešavanje pitanja ugroženosti većine radne snage u kratkoročnom smislu. Prema tome, takođe su neophodne i politike za rešavanje pitanja ugroženosti – i sigurnijeg preživljavanja – za glavni deo radne snage koja će kratkoročno ostati u tradicionalnoj i neformalnoj radnoj angažovanosti.

Ohrabrivanje ovakve promene i stvaranje široko rasprostranjene produktivne zaposlenosti zahteva strategije ekonomskog razvoja, uključujući i veća javna ulaganja u infrastrukturu, razvoj ljudske osposobljenosti, aktivno promovisanje inovacija i strateške politike za trgovinu, posebno za izvoz.

INSTITUCIJE KOJE ODGOVARAJU NA POTREBE I KOHEZIVNA DRUŠTVA

Izgradnja ljudske otpornosti i snage zahteva institucije koje odgovaraju na potrebe svojih građana. Za kreiranje odgovarajućih poslova, zdravstvene zaštite i šansi za obrazovanje, neophodni su odgovarajuće politike i resursi, posebno za siromašne i ugrožene. Važno je naglasiti da su države koje uočavaju nejednakosti među grupama (takozvana horizontalna nejednakost) i preduzimaju aktivnosti za njihovo smanjenje, u većoj meri u stanju da u praksi sprovode načela univerzalnosti, da izgrađuju društvenu koheziju i da se lakše oporavljaju od kriza.

Puna zaposlenost treba da bude cilj politike za društva na svim nivoima razvijenosti.

Perzistentna ugroženost ukorenjena je u istorijskoj isključenosti – žene u patrijarhalnim društvima, Afroamerikanci u Južnoj Americi i Sjedinjenim Američkim Državama, i daliti u Indiji, susreću se sa diskriminacijom i isključenošću usled dugotrajnih kulturoloških praksi i društvenih normi. Institucije koje odgovaraju na potrebe i koje su odgovorne za njih, od kritičnog su značaja za prevazilaženje osećaja nepravde, ugroženosti i isključenosti, koji mogu da dovedu do društvenog nezadovoljstva. Angažovanost građana i kolektivna mobilizacija su, zauzvrat, takođe nezamenljivi kako bi države prepoznale interese i prava ugroženih.

Države mogu da intervenišu u pokušaju da smanje horizontalnu nejednakost putem određene kombinacije intervencija. Direktne intervencije kao što su afirmativna akcija mogu biti efikasne u brzom rešavanju istorijskih nepravdi, ali su dugoročni efekti afirmativne akcije nedovoljno potvrđeni. Afirmativne akcije, takođe, ne mogu uvek da razreše strukturne faktore koji leže u osnovi perzistentne nejednakosti. Neophodne su politike koje odgovaraju na kratkoročne potrebe, ali promovišu i dugoročan i održiv pristup socijalnim uslugama, zapošljavanju i socijalnoj zaštiti za ugrožene grupe. Ovo može obuhvatiti formalne podsticaje i sankcije, kao što su preventivni zakoni. Na primer, zakoni zasnovani na pravima mogu da dovedu do značajnih poboljšanja za ugrožene grupe koje se, kada ih institucije iznevere, osnažuju pravnim sredstvima i uz kontrolu javnosti.

Takođe je neophodna i promena normi za izgradnju tolerancije i produblјivanje društvene kohezije, koja se često zanemaruje kao aspekt izgradnje društvene otpornosti. Društva sa višim stepenom kohezije uspešnija su u obezbeđenju zaštite ljudi od poteškoća, i moglo bi se desiti da se pokažu spremnijim da prihvate politike zasnovane na načelima univerzalnosti. Nedostatak društvene kohezije u vezi je sa sukobima i nasiljem, posebno u situacijama nejednakog pristupa resursima iz nacionalnog bogatstva – kao i sa nesposobnošću tih društava da se delotvorno uhvate u koštac sa brzim društvenim ili ekonomskim promenama, odnosno uticajem ekonomskih ili klimatskih promena prouzrokovanih šokovima. Zapravo, u naporima da se ostvare široki ciljevi jednakosti, inkluzija i pravda doprinose institucijama društva i zauzvrat produblјavaju društvenu koheziju.

IZGRADNJA KAPACITETA ZA PRIPRAVNOST I OPORAVAK U SLUČAJU KRIZA

Prirodne katastrofe prouzrokuju i pojačavaju ugroženosti kao što su siromaštvo, nejednakost, propadanje životne sredine i slaba uprava. Države i zajednice koje nisu pripremljene, koje nisu svesne rizika i koje imaju minimalne kapacitete za prevenciju, mnogo su ozbiljnije pogođene posledicama katastrofa. Neophodni su veći naponi za jačanje nacionalnih i regionalnih sistema ranog uzbunjivanja. Regionalna saradnja u oblasti ranog uzbunjivanja može biti veoma delotvorna, jer prirodne opasnosti često utiču na više zemalja istovremeno. Rano uzbunjivanje predstavlja bitan element u smanjenju rizika od katastrofa, doprinoseći spasavanju ljudskih života i smanjenju ekonomske i materijalne štete.

Nezavisno od toga koliko je neka država pripravna i koliko je okvir politike dobar, do šokova ipak dolazi, često sa neizbežnim i veoma destruktivnim posledicama. Tada glavni cilj postaje ponovna izgradnja uz istovremeno povećanje društvene, materijalne i institucionalne otpornosti. Odgovori na ekstremne vremenske događaje često se komplikuju usled slabosti institucija ili različitih sukoba. Stepem otpornosti neke države obuhvata i njen kapacitet da se brzo i dobro oporavi od katastrofa. Ovo podrazumeva neposredne posledice katastrofa kao i sprovođenje specifičnih mera za izbegavanje daljih društvenoekonomske posledice. Društva koja nisu pripremljena za borbu protiv šokova često pretrpe štete i gubitke mnogo širih razmera i produženog trajanja.

I mada se naponi za izgradnju društvene kohezije razlikuju prema kontekstu i nacionalnim okolnostima, ipak je moguće identifikovati i određene zajedničke elemente. Politike i institucije koje se bore

Posledice kriza, kada do njih dođe, mogu da se umanje kroz napore za unapređenje pripravnosti i oporavka, što istovremeno može da učini društva otpornijim.

protiv isključenosti i marginalizacije i stvaraju osećaj pripadanja, promovišu poverenje i nude prilike za napredak u životu i društvu – mogu da smanje potencijal za sukobe. Sve snažnija javna svest i bolji pristup informacijama mogu da generišu podršku javnosti za mir i stvaranje manje neprijateljskih politika. Uključivanje kredibilnih posrednika i medijatora može da pomogne u izgradnji poverenja i samopouzdanja među sukobljenim stranama i polarizovanim grupama, i da izgradi konsenzus po pitanjima od nacionalnog značaja, počev od sprovođenja izbora do elemenata novih ustava. Ulaganje u zapošljavanje i mogućnosti zarađivanja za život može da pomogne zajednicama i pojedincima u kratkoročnom oporavku nakon postojećih, i u izgradnji otpornosti na izazove budućih kriza.

Produbljivanje progressa i kolektivne akcije

Globalizacija je zblížila zemlje širom sveta i omogućila nove šanse. Ali je isto tako i povećala rizike od bržeg prenošenja neželjenih događaja. Najnovija dešavanja ukazala su na ogromni jaz koji postoji u načinima na koje se upravlja globalizacijom po pitanjima koja se kreću od sigurnosti u obezbeđenju hrane do pristupa energiji, od finansijskih propisa do klimatskih promena. Ovakvi prekogranični izazovi verovatno će nastaviti da postoje i u dolazećim decenijama, a da pri tom globalne strukture upravljanja ne poseduju dovoljne kapacitete za prevenciju ili svođenje na minimum pretećih šokova. Kreatori politike i lideri možda će se naći u situaciji da se pokažu nespremni već i za samu brzinu i obim takvih promena.

Ugroženosti u sve većoj meri postaju globalne po svom nastanku i uticaju, i zahtevaju zajedničke aktivnosti i bolje međunarodno upravljanje.

ELEMENTI GLOBALNOG SOCIJALNOG UGOVORA

Sposobnosti se mogu unapređivati i izbori štititi na nacionalnom nivou, ali nacionalne mere mnogo je lakše sprovesti kada postoje međunarodne obaveze i kada je na raspolaganju svetska podrška. Vreme pre utvrđivanja agende za period posle 2015. i razrada ciljeva održivog razvoja predstavljaju priliku za međunarodnu zajednicu i države članice da se obavežu na univerzalne javne usluge, pragove nacionalne socijalne zaštite i punu zaposlenost – kao ključne ciljeve za celu svetsku zajednicu. Globalno obavezivanje na ove ciljeve moglo bi da otvori vrata za kreiranje politike na nacionalnom nivou, pri čemu bi države utvrdile pristupe za kreiranje zaposlenosti i pružanje socijalnih usluga i zaštite koji su na najbolji način prilagođeni konkretnim kontekstima. Pored toga, globalni sporazumi su od suštinskog značaja jer mogu da pokrenu aktivnosti i preuzimanje obaveza, kao i da generišu finansijsku i ostale oblike podrške.

POBOLJŠANJE GLOBALNE UPRAVE

U današnje vreme, višestruki izazovi se ujedinjuju i dobijaju veći značaj – od klimatskih promena do sukoba i ekonomskih kriza i društvenih nemira. Neophodne su konkretne specifične politike za smanjenje verovatnoće pojave određenih vrsta pretnji, ali takođe postoji i mogućnost potrebe za krupnijim promenama koje se odnose na strukture upravljanja. Tek bi se tada mogao ostvariti napredak u rešavanju problema kao što su finansijska neizvesnost, neuravnoteženi trgovinski režimi, ili klimatske promene.

Takođe su neophodne i promene politike za smanjenje specifičnih vrsta šokova. Dug je spisak izazova na globalnom nivou, a naše preporuke ni na koji način nisu sveobuhvatne. Ipak, znamo da postoji mogućnost prilagođavanja finansijskih i trgovinskih sistema i smanjenja pretnji u vezi sa životnom sredinom, ukoliko se institucije usredsrede na obezbeđenje globalnih javnih resursa. Preporuke obuhva-

taju i finansijske mehanizme i institucije koje obezbeđuju pristup likvidnosti, smanjuju neizvesnosti u finansijskim tokovima, i svode zaraze na minimum. Potrebna je i revizija pravila koja važe u trgovini u poljoprivredi i uslugama, na osnovu trenda ka bilateralnim trgovinskim sporazumima i uključivanju ne-trgovinskih odredbi koje smanjuju prostor nacionalne politike u drugim oblastima. Klimatske promene predstavljaju jedan od najkritičnijih izazova programu globalnog razvoja. Nedovoljan stepen klimatske stabilnosti – jednog od svetskih javnih dobara – i manifestacije ranjivosti usled ekstremnih vremenskih događaja, kao i krize u obezbeđenju hrane, predstavljaju pretnje koje se uvek iznova javljaju u različitim regionima sveta. Na ovom polju neophodne su hitne aktivnosti. Postoje ohrabrujuća dejstva na pod-nacionalnom nivou, ali multilateralne aktivnosti predstavljaju ključ za postizanje sveobuhvatnog pristupa.

Poseban dodatak: Proširivanje našeg načina razmišljanja o ugroženosti – Džozef Štiglic (*Joseph Stiglitz*), dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju

Ujedinjene nacije već duže stavljaju naglasak na ljudsku sigurnost, u svim njenim dimenzijama. U vreme kada sam bio na mestu glavnog ekonomiste Svetske banke, anketirali smo hiljade siromašnih ljudi širom sveta da bismo došli do procene šta je za njih najveća briga, a na vrhu te liste (uporedo sa očitom brigom zbog nedostatka prihoda i činjenice da se njihov glas nedovoljno čuje po pitanjima koja utiču na njihov život), nalazila se nesigurnost – ranjivost.

Na bazičnom nivou, ranjivost se definiše kao izloženost upadljivom padu životnog standarda. Ovo je posebno ozbiljno kada je prolirano, i kada standard života padne ispod kritičnih graničnih vrednosti, do nivoa deprivacije odnosno uskraćenosti.

Tradicionalna jednostrana usmerenost ekonomista na BDP dovela ih je do toga da izgube iz vida ranjivost. Pojedinci ne vole rizik. Shvatanje da su ranjivi stoga vodi do velikih gubitaka u blagostanju – čak i pre nego što se suoče sa posledicama samog šoka. Nesposobnost naših metričkih sistema da na adekvatan način prepoznaju značaj nesigurnosti za pojedince i društvenu dobrobit predstavljala je ključnu kritiku na račun BDP od strane Međunarodne komisije za merenje ekonomskog učinka i društvenog progressa.

Ukoliko želimo da formulišemo politike za smanjenje ranjivosti, od presudnog je značaja da dobro analiziramo šta je to što stvara takvu vrstu ranjivosti. Pojedinci i društva neizbežno su izloženi onome što ekonomisti nazivaju „šokovima“, neželjenim događajima koji imaju potencijal da dovedu do značajnog pada životnog standarda. Što je šok veći, što je veća njegova dubina i trajanje, to će

biti veća i ranjivost, pod uslovom da su svi ostali faktori isti. Međutim, pojedinci i društva razvijaju mehanizme za suočavanje sa šokovima. Neka društva i neke ekonomije pokazali su se uspešnijim u podizanju kapaciteta za suočavanje sa šokovima nego što je to slučaj sa drugima. Najveća ugroženost se javlja u društvima koja su sebi dozvolila da budu izložena velikim šokovima ali su velike delove svog stanovništva ostavila bez adekvatnih mehanizama za suočavanje sa dešavanjima.

Jedan od faktora koji najviše doprinosi ranjivosti – nešto što ima negativne posledice na mnoge druge pomenute faktore – jeste nejednakost, a ona je faktor koji doprinosi na više načina. Nejednakost uzrokuje nestabilnost, povećanje učestalosti velikih promena u ekonomiji. Ekstremi u nejednakosti znače da određeni veliki delovi stanovništva žive u siromaštvu – sa nižim stepenom sposobnosti da se bore sa šokovima kada do njih dođe. Ekstremi ekonomske nejednakosti neizbežno dovode do političke nejednakosti – a to ima za rezultat da su vlade manje sposobne da obezbede sisteme socijalne zaštite koji mogu da zaštite one na dnu od posledica velikih šokova. Moramo da počnemo da razmišljamo o nejednakosti ne samo kao o etičkom pitanju – što ona svakako jeste – već i kao o fundamentalnom ekonomskom problemu, sastavnom delu razmišljanja o humanom razvoju, i posebno relevantnom pitanju za svaku analizu ranjivosti.

(Skraćena verzija)

KOLEKTIVNE AKTIVNOSTI ZA SIGURNIJI SVET

Smanjenje ranjivosti u odnosu na transnacionalne pretnje, bilo kroz poboljšanje struktura upravljanja za smanjenje šokova, bilo kroz preduzimanje koraka za osposobljavanje pojedinaca za suočavanje sa njima, zahteva viši stepen liderstva i saradnje među državama i međunarodnim organizacijama. Ono takođe zahteva i jedan koherentniji pristup koji bi definisao prioritete i smanjio prelivanje negativnih efekata – kao i sistematičnije angažovanje civilnog i privatnog sektora.

Nedostatak koordinacije, saradnje i liderstva, usporava napredak u rešavanju globalnih izazova i smanjenju ranjivosti. Iako predlozi za pokretanje saradnje među globalnim strukturama nisu pokrenuti sa mrtve tačke, svet se tokom poslednje decenije dramatično promenio. Globalni izazovi postaju ozbiljniji nego ikada, a i globalno geopolitičko okruženje takođe je izmenjeno. Kao što HDR za 2013. naglašava, napredak Juga predstavlja priliku za globalne strukture upravljanja da postanu reprezentativnije – i delotvornije. Ali za to je i dalje neophodna nova spremnost za međunarodnu saradnju i liderstvo.

Reklo bi se da su globalne strukture organizovane poput silosa, sa odvojenim institucijama usredsređenim na pojedinačna pitanja kao što su trgovina, klima, finansije i migracije. Zato je veoma teško doći do sistemske perspektive o globalnim izazovima, ili identifikovati slučajeve preliivanja negativnih uticaja i kontradikcija u aktivnostima država ili međunarodnih agencija. Neophodna je jedna kompletna i podrobna analiza višestrukih i ponekad preklapajućih struktura upravljanja, kako bi se obezbedilo da svetska saradnja bude delotvorna i usmerena na najkritičnije oblasti. Najbolje bi bilo da takve analize izrade ne-politička tela nezavisnih eksperata, koji bi mogli da zauzmu objektivni i sistemski pogled na globalna pitanja, i daju savete i preporuke upravljačkim telima.

Upravljanje postaje bolje kada se ostvari direktna uključenost građana. Uz bliske veze sa javnošću, vlade mogu da pribave precizne informacije o ranjivosti ljudi i da prate efekte sprovođenja politika. Takvo angažovanje moglo bi da dovede do efikasnih državnih intervencija i efikasnog korišćenja javnih resursa.¹³ Do delotvornog angažovanja dolazi kada ljudi imaju slobodu, sigurnost, osposobljenost, i kada se čuje njihov glas u procesu odlučivanja. Neophodno je da i oni sami veruju u svoju moć da utiču na postizanje željenih efekata kroz kolektivne akcije.¹⁴

* * * * *

Često pominjani cilj inkluzivnijeg, održivijeg i otpornijeg svetskog rasta i razvoja zahteva pozitivnu viziju u svetskom javnom domenu, i prepoznavanje činjenice da „svet kakav želimo“ zavisi od uspeha u obezbeđenju javnih dobara prirodnog ili ljudskog porekla. Tržišta, mada su važna, ne mogu sama po sebi da obezbede odgovarajuću socijalnu zaštitu, niti zaštitu životne sredine. Države, pojedinačno ili kolektivno, moraju da se ujedine na liniji veće spremnosti da saraduju – kroz usklađivanje nacionalnih politika ili kroz međunarodne kolektivne akcije. Državama je potreban veći politički prostor za obezbeđenje zaštite i zaposlenja za sve. Civilno društvo može da generiše političku volju, ali samo ako građani prepoznaju značaj koji prekogranična saradnja i javna dobra imaju za svakog pojedinca.

Progres zahteva vredan rad. Verovatno će mnogi od milenijumskih ciljeva razvoja na nacionalnom nivou biti ostvareni do 2015, ali uspeh se ne postiže automatski, a ostvarene koristi nisu uvek nužno trajne. Kako bi se razvoj pomerio za korak napred, potrebno je zaštititi ostvareni napredak u pogledu ranjivosti i šokova, povećati otpornost, i produbiti napredak. Identifikacija i usmerenost na ugrožene grupe, smanjenje nejednakosti i rešavanje pitanja strukturalne ugroženosti – suštinska su pitanja za održivi razvoj tokom života pojedinaca, kao i života više generacija.

13 Evans, Heller, 2013.

14 Bandura, 2000.

Neophodan je globalni napor kako bi se obezbedilo da globalizacija vodi unapređenju i zaštiti ljudskih prava – nacionalne mere se lakše sprovode ako postoje međunarodne obaveze i podrška na globalnom nivou.

Okvir 2: Četiri suštinski važne agende za globalno upravljanje

OKVIR ZA AKCIJU HYOGO

Okvir za akciju *Hyogo*, usvojen od strane 168 zemalja 2005. godine, kao cilj postavlja smanjenje svetskog rizika od katastrofa do 2015. godine.¹ Ovaj okvir je razradio sveobuhvatan set zadataka i akcija usmerenih na izgradnju kapaciteta lokalnih i nacionalnih institucija, podršku za sisteme ranog uzbunjivanja, podršku za kulturu sigurnosti i otpornosti, smanjenje faktora koji stvaraju ranjivost, i jačanje pripravnosti za slučaj katastrofa i odgovora na katastrofe.

Ovaj okvir je pokrenuo kolektivne aktivnosti za smanjenje rizika od katastrofa u okviru nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa. Ali potrebno je uraditi više, i do sada ostvareni napredak nije ujednačen među zemljama i pojedinim oblastima delovanja. Preostali izazovi obuhvataju i razradu i primenu indikatora, i uspostavljanje sistema za rano uzbunjivanje u okruženjima sa višestrukim opasnostima – kao i jačanje kapaciteta država da integrišu pitanje smanjenja opasnosti od katastrofa u svoje politike održivog razvoja i planiranja na nacionalnom i međunarodnom planu.

SVETSKI HUMANITARNI SAMIT

Svetki humanitarni samit, čije je održavanje isplanirano za 2016, kao cilj postavlja da humanitarne akcije postanu u većoj meri globalne, delotvorne i inkluzivne – i da u većoj meri odražavaju potrebe sveta koji se brzo menja.² Samit će biti prilika da se ostvari koordinacija međunarodnih humanitarnih organizacija po pitanjima smanjenja ranjivosti i upravljanja rizikom.

Odgovor na sve veći broj kompleksnih humanitarnih vanrednih situacija započeće identifikacijom i primenom pristupa za smanjenje i upravljanje humanitarnim rizicima. Samit će takođe biti prilika i za ocenu kako humanitarni i razvojni akteri mogu da uspostave sistematičniji i kohezivniji pristup planiranju, utvrđivanju prioriteta i finansiranju programa – i kako ostvariti koordinaciju aktivnosti u ekonomskom, socijalnom i ekološkom domenu. Samit će ohrabriti saradnju pogođenih država, donatora i međunarodnih organizacija radi zajedničke izrade humanitarnih i razvojnih strategija.

KLIMATSKE PROMENE – GRANICA OD 2 STEPENA

U Sporazumu iz Kopenhagena iz 2009. i Sporazumu iz Kankuna, 195 strana potpisnica Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama postigle su dogovor da ograniče prosečni porast svetskih temperatura na manje od 2 Celzijusova stepena – u poređenju sa predindustrijskim nivoima.³ Ovakva obaveza zasniva se na opštem naučnom konsenzusu da je povećanje od 2 stepena maksimalno povećanje koje svet može sebi da priušti kako bi ograničio opasne ometajuće uticaje.

Obaveze koje je međunarodna zajednica donela same po sebi još nisu dovoljne za ostvarenje ovog cilja. Projekcije Međudržavnog panela o klimatskim promenama dolaze do zaključka da će se svetska temperatura verovatno povećati za 1,5 stepeni do kraja 21. veka, i da je vrlo verovatno da bi povećanje moglo da iznosi i 2 stepena ukoliko se ne preduzmu ozbiljne aktivnosti na smanjenju emisija.⁴ Ostvarenje ovog cilja još je i tehnički i ekonomski moguće, ali je neophodna politička volja da se zatvori jaz između sadašnjih emisija i nivoa, koji bi omogućio svetu da do 2020. godine krene putanjom koja će ostvariti granicu od manje od 2 stepena.

AGENDA ZA PERIOD NAKON 2015. I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA

U periodu do donošenja Agende za period nakon 2015. i donošenja ciljeva održivog razvoja, međunarodna zajednica ima jedinstvenu priliku da smanjenje ranjivosti postane jedan od prioriteta u okvirima međunarodnog razvoja. Milenijumski ciljevi razvoja pomogli su u smanjenju siromaštva i unapređenju uslova života za mnoge. Ali dalji progres nije zagarantovan ukoliko ne dođe do smanjenja šokova i povećanja kapaciteta ljudi da se suoče sa njihovim posledicama. U tom cilju, poziv na svođenje siromaštva na nulu trebalo bi proširiti i na zadržavanje siromaštva na nultom nivou uz ostvarenje napretka i u drugim oblastima. Posebno je neophodno osnažiti i zaštititi one koji su najranjiviji u pogledu prirodnih katastrofa, klimatskih promena i finansijskih poteškoća. Stavljanje smanjenja ranjivosti u centar programa budućeg razvoja predstavlja jedini način da se obezbedi otporan i održiv napredak.

1. UNISDR, 2005.

2. UNOCHA, 2014.

3. UNFCCC, 2009, 2011.

4. IPCC, 2013.

Dodatak

Očuvanje humanog napretka:

Smanjenje ranjivosti i izgradnja otpornosti

**EKSPLANATORNE NAPOMENE UZ KOMPOZITNE INDEKSE IZ
IZVEŠTAJA O HUMANOM RAZVOJU 2014.**

Srbija

VREDNOSTI INDEKSA HUMANOG RAZVOJA (HDI) I PROMENE U RANGIRANJU U IZVEŠTAJU O HUMANOM RAZVOJU 2014.

Uvod

Izveštaj o humanom razvoju 2014. (HDR) predstavlja indekse humanog razvoja 2014. (HDI) – vrednosti i rangiranje – za 187 zemalja i za teritorije priznate od strane UN, kao i indeks HDI prilagođen za nejednakosti za 145 zemalja, indeks rodnog razvoja za 148 zemalja, indeks rodne nejednakosti za 149 zemalja i indeks multidimenzionalnog siromaštva za 91 zemlju. Rangiranja i vrednosti po zemljama iz Izveštaja o humanom razvoju (HDR) drže se kao strogo poverljive informacije do globalnog predstavljanja i objavljivanja elektronske verzije Izveštaja o humanom razvoju.

Poređenje ovih vrednosti i rangiranja sa vrednostima i rangiranjima iz ranije publikovanih izveštaja nije preporučljivo, zbog revizija i ažuriranja osnovnih podataka i prilagođavanja graničnih vrednosti. Čitaocima se preporučuje da napredak u pogledu vrednosti indeksa humanog razvoja (HDI) procenjuju pozivajući se na Tabelu 2 („Trendovi indeksa humanog razvoja“) iz Statističkog aneksa uz Izveštaj. Tabela 2 se zasniva na konzistentnim indikatorima, metodologiji i vremenskim serijama podataka, i na taj način pokazuje stvarne promene u vrednostima i rangiranju do kojih dolazi tokom vremena, odražavajući stvarni napredak koji su zemlje ostvarile. Male promene u vrednostima treba tumačiti uz oprez, jer te manje promene možda nemaju statistički značaj usled varijacija u uzorkovanju. Nečelno govoreći, promene na nivou treće decimale kod bilo kog kompozitnog indeksa smatraju se neznačajnim.

Sem kada je u samom izvoru drugačije navedeno, tabele koriste podatke koji su bili dostupni Kancelariji HDRO na dan 15. novembra 2013. Svi indeksi i indikatori, kao i Tehničke napomene o proračunima kompozitnih indeksa, kao i svi dodatni izvori informacija dostupni su *online* na adresi <http://hdr.undp.org/en/data>.

Za dodatne detaljne informacije o načinu kako je svaki indeks izračunat pogledati Tehničke napomene 1–5 i s tim povezane dokumente dostupne na Internet stranicama Izveštaja o humanom razvoju: <http://hdr.undp.org/en/data>.

Indeks humanog razvoja (HDI)

Indeks HDI predstavlja sumarnu meru za procenu dugoročnog napretka u tri osnovne dimenzije humanog razvoja: dug i zdrav život, pristup znanju, i pristojan životni standard. Kao i u slučaju Izveštaja HDR za 2013, dug i zdrav život meri se kroz očekivano trajanje života. Pristup znanju meri se kroz: i) srednji broj godina obrazovanja među odraslom populacijom, što predstavlja prosečan broj ostvarenog obrazovanja tokom života kod osoba starijih od 25 godina; i ii) očekivani broj godina obrazovanja za decu u vreme upisa u školu, što je ukupan broj godina koji se očekuje za decu u vreme upisa u školu, pod uslovom da postojeći obrasci stopa upisa za konkretne uzraste ostaju isti tokom čitavog trajanja života deteta. Životni standard se meri preko bruto domaćeg dohotka po glavi stanovnika izraženog u konstantnim međunarodnim dolarima za 2011. konvertovanim korišćenjem stopa pariteta kupovne moći (PPP).

Kako bi se obezbedio što veći nivo uporedivosti među državama, indeks HDI zasniva se na međunarodnim podacima koje daju Odsek za stanovništvo Ujedinjenih nacija, Institut UN za obrazovanje, nauku i kulturu, i Svetska banka. Kako je navedeno u uvodu, vrednosti i rangiranja indeksa HDI u ovogodišnjem izveštaju nisu uporedivi sa vrednostima iz ranijih izveštaja (uključujući i Izveštaj iz 2013), zbog određenog broja revizija do kojih je došlo u pojedinačnim indikatorima. Kako bi se omogućilo praćenje napretka u dostizanju indeksa HDI, izveštaj za 2014. sadrži preračunate indekse HDI za period od 1980. do 2013.

Vrednost i rangiranje indeksa HDI za Srbiju

Vrednost indeksa HDI za Srbiju za 2013. iznosi 0,745 – što spada u kategoriju visokog humanog razvoja – i pozicionira ovu zemlju na 77. mesto od ukupno 187 država i teritorija. U periodu između 1990. i 2013, vrednost indeksa HDI za Srbiju povećan je sa 0,726 na 0,745, što je povećanje od 2,6 procenta ili prosečan godišnji porast od oko 0,11 procenata. Srbija je rangirana na istom mestu kao Jordan.

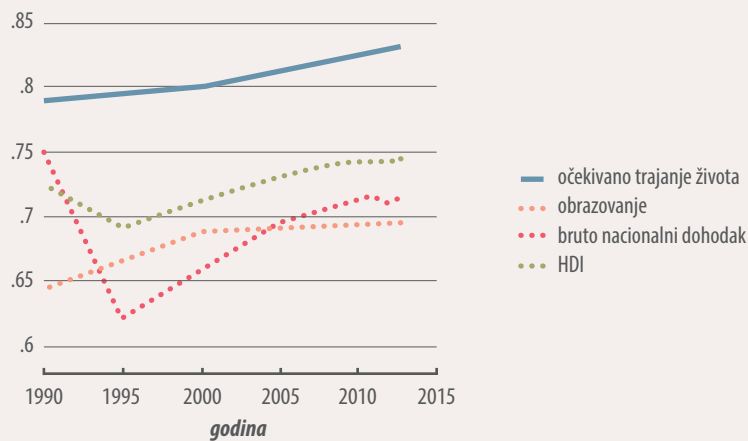
Tabela A predstavlja pregled napretka koji je Srbija ostvarila po svakom od HDI indikatora. U periodu od 1980. do 2013, očekivano trajanje života na rođenju u Srbiji poraslo je za 4,2 godine, srednji broj godina obrazovanja porastao je za 2,1 godinu, a broj očekivanih godina obrazovanja ostao je isti. Bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika za Srbiju smanjio se za oko 20,8 procenata u periodu od 1990. do 2013.

Tabela A: Trendovi indeksa HDI za Srbiju na osnovu konzistentnih vremenskih serija podataka i novih graničnih vrednosti

	Očekivano trajanje života na rođenju	Očekivani broj godina obrazovanja	Srednji broj godina obrazovanja	BDP per capita (2005 PPP\$)	Vrednost indeksa HD
1980	69.9		7.4		
1985	70.7		4.4		
1990	71.5	13.6	8.0	14,264	0.726
1995	71.8	13.6	8.7	6,151	0.692
2000	72.1	13.6	9.2	7,820	0.713
2005	72.8	13.6	9.4	10,122	0.732
2010	73.7	13.6	9.5	11,287	0.743
2011	73.8	13.6	9.5	11,445	0.744
2012	73.9	13.6	9.5	11,030	0.743
2013	74.1	13.6	9.5	11,301	0.745

Slika 1 u daljem tekstu pokazuje doprinos svake komponente indeksa ukupnom indeksu HDI za Srbiju počev od 1990.

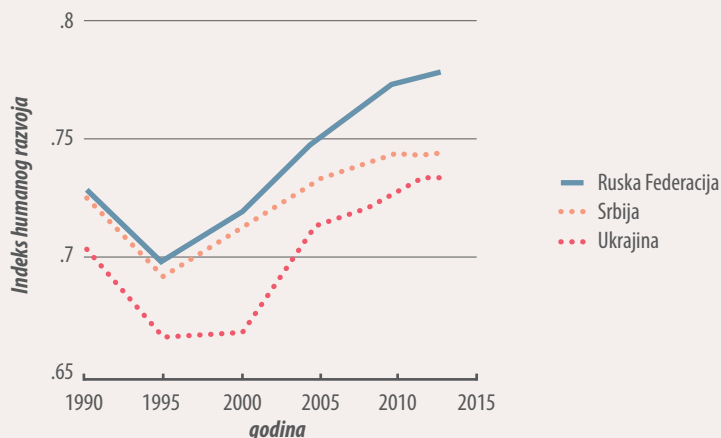
Slika 1: Trendovi u HDI indeksima za Srbiju u periodu 1990–2013.

Procena napretka u poređenju sa drugim državama

Dugoročni napredak može biti na koristan način upoređen sa drugim državama. Na primer, tokom perioda 1990–2013, Srbija, Ruska Federacija i Ukrajina doživele su različite stepene napretka u povećanju svog indeksa HDI (videti Sliku 2).

Slika 2: Trendovi u indeksima HDI u Srbiji, Ruskoj Federaciji i Ukrajini za period 1990–2013.

Vrednost indeksa HDI za Srbiju za 2013. od 0,745 je iznad proseka koji iznosi 0,735 za zemlje u grupi visokog humanog razvoja i iznad proseka koji iznosi 0,738 za zemlje Evrope i Centralne Azije. Iz grupe zemalja Evrope i Centralne Azije, zemlje koje su najpribližnije Srbiji po rangiranju HDI za 2013. a koje su slične po broju stanovnika, su Hrvatska i Belorusija, koje su rangirane po HDI na 47. odnosno 53. mesto (videti Tabelu B).

Tabela B: Indikatori HDI za Srbiju za 2013. u poređenju sa izabranim državama i grupama

	Vrednost HDI	Rangiranje HDI	Očekivano trajanje života na rođenju	Očekivani broj godina obrazovanja	Srednji broj godina obrazovanja	GNI per capita (PPP US\$)
Srbija	0.745	77	74.1	13.6	9.5	11,301
Hrvatska	0.812	47	77.0	14.5	11.0	19,025
Belorusija	0.786	53	69.9	15.7	11.5	16,403
Evropa i Centralna	0.738	—	71.3	13.6	9.6	12,415
Azija						
Visok HDI	0.735	—	74.5	13.4	8.1	13,231

Vrednost HDI prilagođena za nejednakost (IHDI)

Indeks HDI predstavlja prosečnu meru osnovnih dostignuća u pogledu humanog razvoja u nekoj zemlji. Kao i svaki prosek, i indeks HDI maskira nejednakosti u distribuciji humanog razvoja među stanovništvom na nacionalnom nivou. Izveštaj HDR za 2010. uveo je novi HDI indeks prilagođen za nejednakost (IHDI), koji uzima u obzir nejednakosti u sve tri dimenzije HDI tako što „diskontuje“ prosek svake dimenzije u skladu sa stepenom nejednakosti. Vrednost indeksa IHDI u suštini je HDI diskontovan za nejednakosti. „Gubitak“ humanog razvoja usled nejednakosti predstavlja se razlikom između vrednosti HDI i vrednosti IHDI, i može da se izrazi kao procenat. Što je nejednakost u nekoj zemlji veća, veći je i gubitak humanog razvoja. Takođe smo predstavili i koeficijent humane nejednakosti kao direktnu meru nejednakosti koja predstavlja neponderisan prosek nejednakosti u tri dimenzije. Vrednost indeksa HDI za Srbiju za 2013. iznosi 0,745. Međutim, kada se ova vrednost diskontuje za nejednakost, onda HDI pada na 0,663, što predstavlja gubitak od 10,9 procenata usled nejednakosti u raspodeli triju dimenzija indeksa. Hrvatska i Belorusija pokazuju gubitke po osnovu nejednakosti od 11,2 odnosno 7,6 procenata. Prosečan gubitak po osnovu nejednakosti za države visokog humanog razvoja iznosi 19,7 procenata, a za zemlje Evrope i Centralne Azije 13,3 procenata. Koeficijent humane nejednakosti za Srbiju iznosi 10,9 procenata.

Tabela C: IHDI za Srbiju za 2013. u poređenju sa izabranim državama i grupama

	IHDI Vrednost (%)	Ukupni gubitak (%)	Koeficijent nejednakosti (%)	Nejednakost u očekivanom trajanju života pri rođenju (%)	Nejednakost u obrazovanju (%)	Nejednakost u dohotku (%)
Srbija	0.663	10.9	10.9	8.5	10.7	13.5
Hrvatska	0.721	11.2	11.1	5.2	10.4	17.6
Belorusija	0.726	7.6	7.5	6.8	4.8	11.1
Evropa i Centralna Azija	0.639	13.3	13.2	14.2	8.6	16.9
Visok HDI	0.590	19.7	19.3	10.7	17.4	29.9

Indeks rodne nejednakosti (GII)

Indeks rodne nejednakosti (GII) odražava rodno zasnovanu nejednakost u tri dimenzije – reproduktivno zdravlje, osnaženost, i ekonomska aktivnost. Reproductivno zdravlje meri se stopom mortaliteta majki i stopom nataliteta kod adolescenata; osnaženost se meri udelom u broju mandata u parlamentu koji imaju žene, i dostizanjem srednjeg i visokog obrazovanja za svaki rod; a ekonomska aktivnost se meri stopom učešća žena i muškaraca na tržištu rada. Indeks GII može da se tumači kao gubitak humanog razvoja usled nejednakosti između muškaraca i žena u dostizanju napretka u sve tri dimenzije. Usled nepostojanja relevantnih podataka, za Srbiju nije izračunata vrednost indeksa GII.

Indeks rodne razvijenosti (GDI)

U HDR izveštaju za 2014, uveli smo jednu novu meru, odnosno indeks rodne razvijenosti (GDI) koji se zasniva na rodno segregisanom indeksu humanog razvoja, a koji se definiše kao odnos između indeksa HDI žena prema indeksu HDI muškaraca. Indeks GDI meri rodnu nejednakost u dostizanju tri osnovne dimenzije humanog razvoja – zdravlje (mereno kao žensko i muško očekivano trajanje života pri rođenju), obrazovanje (mereno ženskim i muškim očekivanim godinama obrazovanja za decu, i srednjim brojem godina obrazovanja za odrasle uzrasta 25 godina i više); i kontrolom nad ekonomskim resursima (mereno muškim i ženskim procenjenim bruto nacionalnim dohotkom per capita). Rangiranje država zasniva se na apsolutnom odstupanju od rodnog pariteta u indeksu HDI. To onda znači da rangiranje uzima u obzir nejednakost u korist bilo žena, bilo muškaraca. Usled nedostatka relevantnih podataka, indeks GDI nije izračunat za Srbiju.

Indeks multidimenzionalnog siromaštva (MPI)

Izveštaj HDR za 2010. uveo je indeks multidimenzionalnog siromaštva (MPI), koji identifikuje višestruke uskraćenosti u okviru istog domaćinstva u pogledu obrazovanja, zdravlja i životnog standarda. Dimenzije obrazovanja i zdravlja zasnivaju se na dva indikatora, dok se dimenzija životnog standarda zasniva na šest indikatora. Svi indikatori koji su potrebni za utvrđivanje indeksa MPI za domaćinstva uzimaju se iz iste ankete domaćinstava. Indikatori se ponderišu da bi se došlo do rezultata o uskraćenosti, i taj rezultat se izračunava za svako domaćinstvo obuhvaćeno anketom. Rezultat uskraćenosti koji iznosi 33,3 procenta (jedna trećina od ponderisanih indikatora), koristi se za povlačenje razlike između siromaštva i ne-siromaštva. Ukoliko je rezultat nekog domaćinstva 33,3 procenta ili više, domaćinstvo (i svi njegovi članovi) klasifikuju se kao multidimenzionalno siromašni. Domaćinstva sa rezultatom uskraćenosti većim od 20 procenata a manjim od 33,3 procenta su skoro multidimenzionalno siromašna. Podaci iz najnovijih javno dostupnih anketa za izračunavanje indeksa MPI za Srbiju odnose se na 2010. U Srbiji je 0,3 procenata domaćinstava multidimenzionalno siromašno, a dodatnih 3,1 procenta je skoro multidimenzionalno siromašno. Širina uskraćenosti (intenzitet) u Srbiji, koji odgovara proseku rezultata uskraćenosti kojoj su izloženi oni koji žive u multidimenzionalnom siromaštvu, iznosi 39,9 per cent. Indeks MPI, koji predstavlja udeo stanovništva koje je multidi-

menzionalno siromašno, nakon prilagođavanja za intenzitet uskraćenosti, iznosi 0,001. Belorusija ima indeks MPI od 0,001.

Tabela F poredi dohodovno siromaštvo, mereno procentom stanovništva koje živi sa manje od PPP US\$ 1,25 na dan, i multidimenzionalnog siromaštva. Tabela pokazuje da dohodovno siromaštvo može da prikaže samo jednu stranu priče. Broj stanovnika u multidimenzionalnom siromaštvu iznosi 0,1 procenat više od dohodovnog siromaštva. To implicira da pojedinci koji žive iznad linije dohodovnog siromaštva i dalje mogu da budu izloženi uskraćenostima u pogledu obrazovanja, zdravlja i ostalih uslova života. Tabela F takođe pokazuje i procenat stanovnika u Srbiji koji živi blizu siromaštva (sa rezultatom uskraćenosti između 20 i 30 procenata), kao i broj onih koji žive u ozbiljnom siromaštvu (sa rezultatom uskraćenosti od 50 procenata ili više). Doprinos uskraćenosti u svakoj dimenziji ukupnom siromaštvu daje sveobuhvatnu sliku o ljudima koji žive u siromaštvu u Srbiji. Radi poređenja, u sledećoj tabeli dati su i podaci za Belorusiju.

Tabela F: Najnoviji indeks MPI za Srbiju u poređenju sa izabranim državama

	Go- dina anke- te	MPI vred- nost	Broj ljudi (%)	Inten- zitet uskra- ćenosti (%)	Udeo u stanovništvu (%)			Doprinos ukupnom siromaštvu po osnovu uskraćenosti (%)		
					Skoro siro- mašni	Oz- biljno siro- mašni	Ispod linije dohodovnog siromaštva	Zdravlje	Obrazovanje	Životni standard
Srbija	2010	0.001	0.3	39.9	3.1	0.0	0.2	48.6	24.7	26.7
Belorusija	2005	0.001	0.4	34.5	1.1	0.0	0.1	89.7	2.6	7.7

